

PESTALOZZI MAGYARORSZÁGON.

Hazánk tudósai, írói, művészei mindenkor élénk fogékonyságot tanúsítottak a nyugati kultúra iránt. Ennek a szellemi megtermékenyítésnek hivatott közvetítői azok a magyar ifjak voltak, akik évszázadok óta nyugateurópai főiskolákon szereztek és gyarapították ismereteiket, hogy majdan itthon gyümölcsöztessék. Ezek az áramlatok földrajzi és nyelvi okokból első sorban Németországból kerültek hozzánk, de ennek határait túllépve, Svájcban és Hollandiában is bő forrásra akadtak.

Ma, amikor az egész művelt világ az újkor egyik legzseniálisabb nevelőjének emlékét ünnepli, jog és kötelesség szerint felmerül az a kérdés, hogy Magyarországot milyen rész illeti meg az úgynnevezett pestalozzizmusban. Voltak-e hívei, volt-e befolyása nálunk; kik voltak azok, miben nyilatkozott meg emez? Valamely szellemi nagyság hatását kutatva, rendszerint s jogosan azokat a nyomokat szokták számbavenni, amelyek az illető irodalomban fellelhetők. Ezért mindenekelőtt a magyar Pestalozzi-bibliográfia összeállítását tűztem ki célul, amiben dr. *Rau Mária* k. a. személyében értékes munkatársra akadtam. Ez a könyvészeti összeállítás, noha bizonyára távolról sem teljes, kerek 200 címevel máris oly bő termést eredményezett, amely a honi szakfőfiakat kellemesen fogja meglepni, a külföldieket pedig újból és kézzelfoghatóan fogja ismét meggyőzni a magyarságnak a multban és jelenben egyaránt bevált eleven szellemi fogékonyságáról. Ez utóbbira a mai ünnepi alkalmat annál készségesebben használjuk fel, mert tudomásunk szerint az egyetemes összefoglaló Pestalozzi-bibliográfiában eddig Magyarországnak nem jutott hely. Morf H. winterthuri szemináriumú igazgató *Zur Biographie Pestalozzis* c. négykötetes munkájában Magyarországot nem is említi s Zsengerihez intézett levelében azt írja, hogy „nyoma sincs annak, hogy Pestalozzi tanítványai között magyarok is voltak“. Az az élénk visszhang, amelyet a pestalozzizmus nálunk, főleg a protestánsok¹ és a főnemesség körében keltett, a közművelődési szemponton kívül azért is figyelemreméltó, mert felette öröndetes következtetéseket enged népünk pszichéjére vonatkozólag.

Most pedig rátérek a pestalozzizmus térfoglalására hazánkban. Időrendben sorolom fel a főbb eseményeket ismert for-

¹ L. Szelényi Ödön: A magyar ev. nevelés története a reformációtól napjainkig (98–99. l.). „Mindenesetre a pesti ev. iskola a legelsők egyike, melyben Pestalozzi módszere meghonosult.“

rások: az érdemes Kiss Áron művei, a buzgó Tavassy-Teichengräber „Nevelési Emléklapjai“ és régibb hazai folyóirataink idevágó közleményei alapján.

Az első nyomok 1798-ig nyúlnak vissza. A kishonti ág. ev. esperességben akkor egy leginkább tanítókból álló választmány Pestalozzi szellemében igen gyakorlati javaslatot dolgozott ki s az eszmék terjedése folytán ilyen szellemben másutt is munkálkodtak s erre a célra tanítói egyesületeket is alkottak.²

Blaskovics János, István főhercegnek, a nádor fiának nevelője, 1808-ban állítólag felkereste Pestalozzit. Blaskovics (1777—1855) ág. ev. lelkész és nevelő volt. Jénában, Göttingában, Halléban tanult, majd Fries M. gróf fiának nevelését vállalta s ezzel utazott 1814 júniusban Scájcba, ahol Plankenbergen nevelőintézetet alapított, amelyet 1826-ban Pozsonyba tett át. (Lásd: Szinnyei: Magyar Írók.)

Váradi Szabó Jánost (1783—1864) Vay Miklós báró tábornok és felesége a sárospataki kollégium hallgatói közül nevelőnek szemelte ki fia részére s kellő előkészítés végett Heidelbergbe és Yverdunbe küldte ki. Szabó, miután 1810—11-ben tíz hónapot töltött Pestalozzi iskolájában, ennek egyik tanítványával, *Egger Vilmos*sal, 1812-ben érkezett vissza Pestalozzi-tanítványa s öt évig nevelősködött Vayéknál, miközben Egger az írás, rajz, zene és torna tanítását vállalta. Amikor a család Pestre költözött, a két nevelőnek alkalma nyílt Pestalozzi módszerét az evang. iskola tanítóival megismertetni. Ennél az iskolánál működött néhány évig Egger s kivüle még egy Pestalozzi-tanítvány, *F. G. Hoffmann*, aki 1818-ban mesterének szellemében egy *Über Erziehung und Unterricht* c. művecskét adott ki.

Erre az időre esik az első komoly vita, összetűzés Pestalozzi pedagógiája körül hazánkban. Szabó a „Hazai és külföldi Tudósítások“ 1816. évfolyamának 45. számában lelkes cikkben szólítja fel honfitársait Pestalozzi követésére. Ezzel polemizál *Folnesics Lajos*³ a „Tudományos Gyűjtemény“ 1817. évfolyamának 1. kötetében (83—100. l.) „Észrevételek a Pestalozzizmus ellen“ c. megjelent cikke, amelyben bevezetőleg többek között ezeket mondja: „Legszentebb kötelességemnek tartom, ezen érdemes és tudós Nevelőt és Hazám Familiáit azon fogvatkozásokra, és veszedelmekre figyelmetessékké tenni, a mellyeket én, és más tapasztalt Nevelők látunk Pestalozzi Methodusában.“ További fejtegetéseiben nagyobbára Niemeyer *Grundsätze der Erziehung und des Unterrichts* (6. kiad. Halle, 1810.) c. művére hivatkozik. Folnesicsnek „A Pestalozzizmus ellen

² Kiss Á.: A magyar népiskolai tanítás története (1881, 147. l.). Szelényi Ödön: A magyar ev. nevelés története (86. l.).

³ Folnesics János Lajos († 1823) nagyváradi származású leányiskolai tanító, illetőleg tulajdonos Budán és Keszthelyen, majd bécsi mérnökkari tanár. József-nádor nejét, Hermina főhercegnőt, magyar nyelvre és irodalomra tanította. Kiadott többek között egy németnyelvű keresztény vallásos folyóiratot.

való észre vételekről" címmel (Tudom. Gyűjt. 1817. II. 115—121. l.) *Schedius Lajos* válaszol és Szabó pártját fogja. Ennek a vitának, amely a tudós és művelt körök figyelmét Pestalozzira terelte, két érdekes utóhangja is akadt. A bécsi *Chronik der österreichischen Literatur* c. folyóirat ugyanis ismertette a Tudományos Gyűjtemény előző évfolyamának tartalmát s ebben többek között nem helyeselte Folnesicsnek ellenséges állásfoglalását Pestalozzival szemben. Erről az ismertetésről Folnesics maga is beszámol „A Tudományos Gyűjtemény Recenziója a Külföldön” címmel (l. Tudom. Gyűjt. 1817. IV. 147—8. l.) s ezt írja: a Recenzió szerzője azt állítja, hogy „Pestalozzi Methodusát az ő lelke szerint egészen meg nem értettem”; majd hozzáteszi: „én semmit sem akarok tudni az „erköltsileg-religiói” Nevelésről, mert én ezt mindenütt megfordítom és nekem mindenütt a „religiosan-erköltsi” (*religiös-moralisch*) Nevelés a fő gondom. Meg vagyok arról győződve, hogy az „erköltsileg-religiói” Nevelés ellenkezik a Christianismussal, és egyenesen Naturalismusra (mellynek a Pestalozzismus igen kedvez) vezet. Bőven kifejeztem s bebizonyítom eme fontos állítást ezen értekezésemben: „Kant, Fichte, Schelling és Pestalozzi”. — Ez a terjedelmes dolgozat ezzel az alcímmel „Felelet a Pestalozzismus védelmezésére. Lásd: Tud. Gyűjtemény 1817. II. köt. 115—121. l.” megjelent ugyanazon évfolyam V. köt. 44—90. l. A cikk végén (88—90. l.) Folnesics hat pontba foglalja össze a Pestalozzizmussal szemben támasztott ellenvetéseit.

Erre a már-már szenvedélyessé vált vitára akkor a szerkesztő (Kazinczy) tett pontot (Tud. Gyűjt. 1817. V. köt. 140—42. l.) „Kinyilatkoztatás a Tudományos Gyűjtemény ügyében” címmel, amely így kezdődik: „A Pestalozzi nevelése eránt Németországban támadott per Hazánkban is kiütött. Tud. Gyűjteményünkben mindenik félnek szabadság engedtetett az illendő szözlásra. E kész, s közel lévő utat elkerülvén egyik Hazánkfi a Brünni tudós Ujság (*Hesperus* No. 22.) által úgy fogá Pestalozzi rendszerének pártját, hogy a Tud. Gyűjtemény redactiója ellen is kikélne.” Ezután a szerkesztő menti s igazolja eljárását és adatokat közöl arra, hogy Pestalozzi rendszere a gyakorlatban nem mindenütt vált be (pl. Freyburgban, Bécsben). Azután így folytatja: „Ha a Hazai Irónak Pestalozzi mellett különös okai és belátásai voltak, miért nem terjeszté azokat tudósan elő? Avval dicsekedése, hogy . . . Obscurantismusból tenni pestalozzizmus ellen kifogást; semmi bizonyosság.” Majd ezzel végzi: „De, hiszem, eleget szözlötak már a pestalozzizmus eránt Tudósaink és Paedagogusaink, ideje, hogy a Bell-Lancaster tanításáról⁴ értekezzenek ezentúl.”

⁴ A skót Bell és angol Lancaster által csaknem egyidőben feltalált (1) módszer lényege, hogy a tanítóhiány leküzdésére a nagyobb, értelmesebb tanulókat, az ú. n. *monitorokt* használták fel a kisebbek tanítására. Ezt az eljárást a múlt század 30-as éveiben főleg Erdélyben karolták fel. (L. Kiss

Itt meg kell emlékeznem egy érdekes megtévesztésről és helyre kell igazítanom egy nyomában járó súlyos tévedést, amely a magyar Pestalozzi-irodalomba becsúszott. Egyik buzgó kutatónk (Zsengeri S.) megemlékezvén *Döbrentei Gábornak* (1785—1851) a maga szerkesztette „Erdélyi Múzeum”-ban megjelent cikkéről, azt állítja, hogy „írott nyoma van annak is, hogy Döbrentei már 1786-ban (!) járt Pestalozzinál, ugyan nem mint tanító, hanem mint a kultúráért hevülő tudós”. Ez a meglepő megállapítás első tekintetre nagy örömmel töltött el, mert az első magyar Pestalozzi-nyomot Blaskovichesal, illetőleg Váradi Szabó Jánossal 24, illetőleg 22 évvel engedte volna visszatolni. Amde fontolóra véve Döbrentei születési évét, hitem alaposan megingott és a gyanús esetet az eredeti források alapján igyekeztem kibogozni. Döbrentei Gábor az Erdélyi Múzeum VIII. füzetében (Pesten Trattner János Tamás' Nyomtató-műhelyében 1817) a 114—125. l. valóban közöl egy cikket „Pestalozzi Henrik, híres Nevelési-Író” címmel (a tartalom már egészen magyarosan így írja: *Pestalozzy*). Ebben rövid életrajz után „Lienhard és Gertrud”, majd „Mikép tanítja Gertrud gyermekeit” méltatása olvasható, azután a szerző a 118. l.-on szószerint így folytatja: „Midőn 1789-ben⁵ Helvetziában voltam, s Pestalozzi felől kérdezősködtem, majd minden felelő hidegen s megvetéssel szóllott felőle.” Ettől még nagyobb lett a zavarom. Újból nekiestem a cikknek, minden mondatát, szavát mérlegelve, az áhítozott világosság reményében. Végre a 125. lapon az utolsó bekezdés végén megpillantok egy csillagot, amely a lap aljára utal, ahol ez olvasható: „*L. Annalen der Literatur und Kunst des Inn- und Auslandes, Monath August, 1810.*” Ezt követi a cikk utolsó bekezdése, mintha mi sem történt volna. Ezzel a rejtély megoldódott s nyilvánvalóvá lett, hogy a XIX. század első felének ez a jellegzetes képviselője, költő és tudós egy személyben, aki rendkívül sokoldalú és termékeny tevékenységet fejtett ki, ezúttal a csak úgy melleleg említett folyóiratban megjelent cikk fordítását közölte, megfeledkezvén a szerző nevééről, aki első személyben említette, hogy Pestalozzit 1789-ben meglátogatta. Az ebben az ügyben szereplő három évszám: 1789, 1810, 1817 a nagy időközök miatt különben is feltűnő.

Meglepő, hogy az erdélyi szászok körében csak ezután kezdenek Pestalozzi iránt érdeklődni. Nálunk ennek az iránynak első s legjelentősebb képviselője *Roth István Lajos* (1796—1849) volt, akit szűkebb honfitársai utóbb a *sächsischer Pestalozzi* jelzővel tüntettek ki. Roth 1818-ban Göttingából Yverdonbe ment.

A.: A magy. népisk. tanítás története, I., 146—47. l. és Az elemi népoktatás enciklopédiája, I., 146—47. l.)

⁵ Herbart 1799 végén, amikor otthagya házitánítói állását Svájcban, hazautaztában meglátogatta Pestalozzit s iskoláit és az ott tapasztaltakról nagy elismeréssel nyilatkozott.

ahol 1½ évig mint tanító működött. Pestalozzi nagyon megszerette és nagyra tartotta, amit egy részére 1820 ápr. 4. kiadott elismerő nyilatkozat is igazol. Hazájába visszatérve, mesterének tanai érdekében szóval és írásban fáradhatatlanul buzgókodott és élénk irodalmi munkásságot fejtett ki, amelyben a magyarság ellen foglalt állást. (Színnyei a Magyar Írókban 16 munkáját sorolja fel és számos kéziratát.) Rothot az 1848-i márciusi mozgalmakban való magyarellenességre miatt haditörvényszék elé állították és 1849 május 11-én a kolozsvári várban agyonlőtték. Négy árvájának a császár tekintélyes évdíjat adományozott. Roth vértanui emlékét az erdélyi százszok nagy kegyelettel őrzik; több német munka foglalkozik vele, így legutóbb is kettő, amely 1924-ben jelent meg (L. Bibliográfia).

A magyar Pestalozzi-mozgalomban a legszebb babér *Brunswick Teréz* grófnőt illeti (1775—1861), akit életrajzírója, Rapos József, a „legnagyobb magyar honleánynak” mond. A XIX. század első felének valóban ő volt szellemiekben-
 lelkiekben egyaránt messze kimagasló alakja. Hálát adhatunk a Gondviselésnek, hogy általa közeli kapcsolatba jutottunk az emberiségnek két lánglelkű nagyságával s ennek révén kétszeresen méltó helyet foglalhatunk el a művelt világ idei ünneplő felvonulásában. Teréz grófnő, aki egész életét a nevelés magasatos ügyének szentelte, ezt a hajlamot atyjától, Antal gróftól örökölte, aki tevékeny részt vett gyermekeinek nevelésében. Főúri körökben elég ritka eset. 1808-ban, amikor Pestalozzi dicsőségének tetőpontján állt, kiváló férfiak és nők serege zarándokolt Yverdunbe. Hazánkból Esterházy Miklós herceg, Teleki Blanka, V. Szabó János s nem utolsónak Teréz grófnő nővérével, Deym grófnéval s ennek két fiacskájával. Hat hétig tartózkodtak ott s mély és maradandó benyomásokkal búcsúztak Pestalozzitól. Egy a közelmúltban megjelent derék könyvecske⁶ felette vonzó módon tárja elénk e nemes hölgy életét s működését és magyar fordításban közli a M. Tud. Akadémiában őrzött emlékiratait. (Az újonnan felfedezett s jóval térjedelmesebb emlékiratok, amelyeknek feldolgozása dr. Czeke Marianne részéről most van folyamatban, Beethovenre és Pestalozzira vonatkozólag bizonyára nem egy érdekes új adatot fognak felszínre hozni.) „Így vált hathetes yverduni tartózkodásunk, írja a grófnő, egy láncszemévé ama kikerülhetetlen sorsnak, amelyet a lelkek Irányítója számunkra elrendelt. Yverdunban tanultam meg azt, amiért lelkem szomjazott: *Hatni kell a népre!* Megtaláltam a megváltó igét . . . Pestalozzi megígérte, hogy eljön hozzánk Magyarországra . . . Genfben Pestalozzi kétszer keresett fel bennünket Yverdunból. Rendkívül érdekeltük őt mint magyarok. Gyakran írt; de Jozefin megtiltotta, hogy feleljek

⁶ Gróf Brunswick Teréz élet- és jellemrajza. Írták dr. Czeke Marianne és dr. H. Révész Margit. Emlékiratai ford. dr. Petrich Béla (Budapest, 1926, 108 l.).

neki; azt mondta, nem illik. Mennyire bánthatta ez Pestalozzit! Pestalozziné is írt néhány igen kedves levelet! Úgy őrzöm őket, mint szent ereklyéket“ (u. o. 66., 69. l.).

Hazájába visszatérve, nem egy nehézség leküzdése után végre 1828 június 1-én megnyithatja Budán az első „angyalkertet“ (*Kleinkinder-Asyl*), amelyet a Németországból magával hozott Kern Máté vezetett. 1828 és 1861 között még 115 ilyen intézet keletkezik, köztük 14 Teréz grófnő kezdeményezésére és anyagi támogatásával. Az erre szükséges pénzt kézimunka-kiállítások és jótékony vásárok rendezésével teremti elő. Itt meg kell jegyezni, hogy a magyar grófnő nem merült el nagy mesterének kozmopolita humanizmusában, hanem kifejezetten nemzeti célt tűzött ki magának: az alsóbb társadalmi osztályok felnevelését nevelés és nyelvi kiművelés által. Később egy országos kiseddóvó-egyesületet alakított, amelyet azonban József nádor 1832-ben feloszlatozott, mert felmerült az a gyanú, hogy az óvodákban „kis carbonarikat“ nevelnek. Amde Teréz fáradhatatlan; híre külföldre is eljut s ritka egyéniségéből a pestalozzizmus termékenyítőleg sugárzik oda vissza. A bécsiek megkeresésére a Rennwegen, *der ungarischen Vorstadt Wiens*, 1830-ban mintaiskolát szervez. A királyné meghívására 1834-ben először Münchenbe megy, onnan Augsburgba, Regensburgba, Laibachba, Welsbe s mindenütt óvodákat és egyesületeket szervez. 1835-ben a párizsi *Asyle d'enfant* elnöknője levélben kéri ki tanácsát. Ennek az állhatatos apostoli tevékenységnek tudhatjuk be azt a dícsőséget, hogy a kiseddóvás terén csaknem valamennyi európai államot megelőztük. Ötévi külföldi tartózkodás után Brunswick Teréz útmét visszatér a hazába, ahol hivatása elé újabb akadályok gördülnek. Kossuth mellette van, Széchenyi ellene.

A mult század közepe táján szereplő magyar pestalozziánusok között foglal helyet: *Schedius Lajos*,⁷ *Szőnyi Pál*, *Kiss Bálint*, a költő *Fáy András*, aki Pestalozzi nyomdokain haladva, a nevelés körül az anyának elsőrendű szerepet juttat, továbbá a fanatizmusig lelkes, de kissé terjengős *Tavassy (Teichengraber) Lajos*, aki Pestalozzi születésének 100. évfordulója alkalmával, 1846-ban hat vaskos füzetben adta ki a „Nevelési Emléklapok“-at, amelyek valóságos tárházai a Pestalozzira vonatkozó adatoknak, közleményeknek. Az első füzetet Pestalozzi jóságos arcképe díszíti, amelyet Barabás Miklós rajzolt 1845-ben. Ezen idők katolikus tanférffiai közül Pestalozzi követője volt Diesterweg nyomán *Bárány Ignác* tanítóképző-

⁷ Kiss Aronnal szemben Szélenyi Ödön szerint „Tévedés Schediust Pestalozziánusnak nevezni. Sokkal önállóbb szellem, semhogy egyetlen irány uszályhordozója lehetne. Igen, a népiskolákra nézve Pestalozzi módszerét ajánlja követendő mintaképnek, mert ezt tartja a legjobbnak, a klasszikus nyelvek kérdésében ellenben a neohumanistákhoz húz“. (A magyar ev. nevelés története, 215. l.).

intézeti tanár és *Menyey József*, utóbb tanfelügyelő, akinek pedagógiai munkái Pestalozzi szellemét tükrözik. *Lubrich Ágost* „A nevelés története“ c. hatalmas háromkötetes munkájában külön terjedelmes fejezetet szentel Pestalozzinak (III. köt. 132–164. l. és 440. l. f.); forrásai Blockmann, Ramsauer, Raumer, Palmer és „inkább az árnyoldalakat feltüntető“ Lange művei. *Szilasy János* „A nevelés tudománya“ c. művében (két köt. Budán 1827, XXVI + 366, XIV + 346. l.) forrásai között (I. 43–45.) felsorolja Rousseaut, Campet, Mildet, Niemeyert (Grundsätze), de Pestalozzit nem említi. Ezekben az években számos magyar tankönyv is jelent meg Pestalozzi módszere szerint. A zsidó iskolák, amelyekben akkortájt nagyobbára német tanerők működtek, szintén kivették részüket ebből a mozgalomból. Az első zsidó iskola, ahol Pestalozzi eszméi befogadást nyertek, az óbudai volt, amelyet II. József császár mintaiskolává (*Musterschule*) emelt. Ennek egyetlen magyar tanítója, a pápai születésű Neufeld Salamon több tankönyvet írt Pestalozzi módszerében. Ugyanílyan irányban működött a harmincas években a pesti izr. hitközségnek alreálosztályokkal bővített normáliskolája, melyet a főváros akkori polgármestere, Boráros elismerő oklevéllel tüntetett ki s amelyet többek között Falk Miksa és Wahrmann Mór látogattak; végül, élén Lederer Abrahámmal, az orsz. izr. tanítóképzőintézet.

Ez a vázlatos kép hiányos és méltánytalan lenne, ha nem emlékeznénk meg Társaságunknak egyik ősalapítótagjáról, aki egész életét Pestalozzi kultuszának szentelte híven s meggyőződéssel. Meg kell tehát említenem, hogy a három év előtt 84. életében elhunyt dr. *Zsengeri Samu* volt nálunk az első, aki Pestalozzi műveit irodalmunkba átültette. 1878-ban jelent meg „Lienhard és Gertrud“ magyar fordítása 3 kötetben, majd 1879–82-ben kiadta Pestalozzi válogatott munkáit 4 kötetben, saját kiadásban, értsd: anyagi áldozatokkal. Emellett számos, bel- és külföldi folyóiratban megjelent cikkben terjesztette Pestalozzi tanait. Irodalmi hagyatékában, amelyet az elhunyt családja készséggel bocsátott rendelkezésemre és amelynek egy-némely adatát ezúttal is felhasználtam, egy-egy magyar és német nyelven írt terjedelmes monografiára akadtam: „Adatok a magyar Pestalozzizmus történetéhez.“ A német munka, *Der Pestalozzismus in Ungarn*, kiadását a zürichi Pestalozzianum meg 1922-ben lekötötte magának.

Ezzel elérkeztünk a jelenhez. Ha azt kérdezzük, hogy mi maradt meg Pestalozziból s mit jelent ő nekünk ma, erre azt felelhetjük, hogy bár módszerének egyes hiányai, tévedései már régebben nyilvánvalókká lettek, a nevelési eszméibe lefektetett erők még ma is elevenen hatnak. Bizonyítja ezt a szinte hihetetlenül megduzzadt Pestalozzi-irodalom⁸ és a mai évszázados

⁸ Az August Israel szerkesztésében 1903–5-ben megjelent háromkötetes Pestalozzi-bibliográfia egy nagyjában máris 1600 lapra terjed!

ünnep alkalmából megjelent művek tömege, de bizonyítja egyúttal az a méltánylás, amely Pestalozzi tanainak nálunk illetékes részről kijutott. Schneller István igen tisztelt tagtársunk annakidejében a kolozsvári egyetemen tartott róla előadásokat, Fináczy Ernő pedig a budapesti egyetemen 1910 óta hat félévben, a pedagógiai szemináriumban 1913-ban egy félévben adta elő Pestalozzi pedagógiáját, amelynek kiváló hely jut „A nevelés története” c. munkája sajtó alatt lévő 4. kötetében is. Így, mindent összefoglalva, a legnagyobb tárgyilagossággal állapíthatjuk meg, hogy hazánk méltán vette ki részét e nagy szellem alkotásaiból.

KEMÉNY FERENC.

